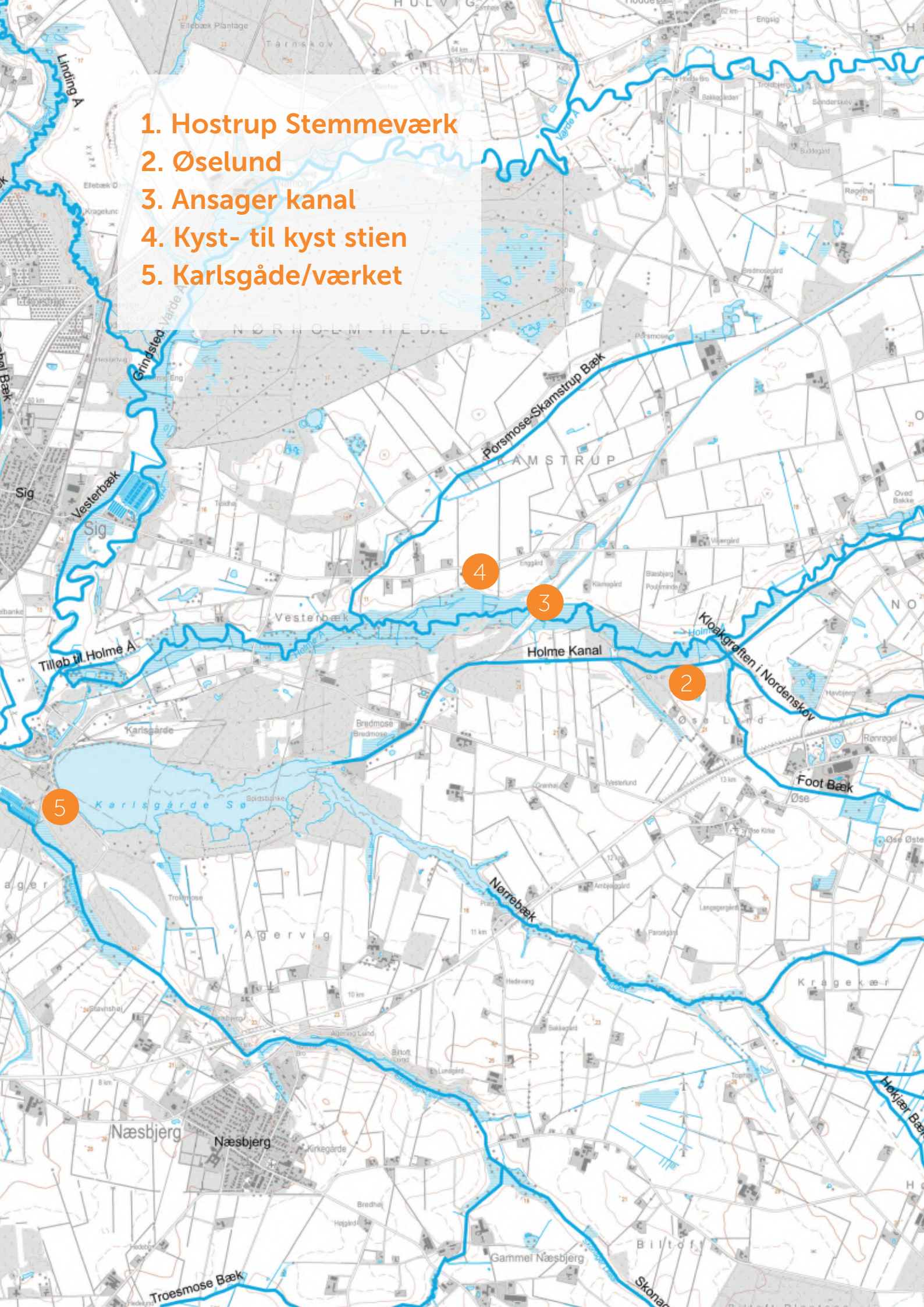

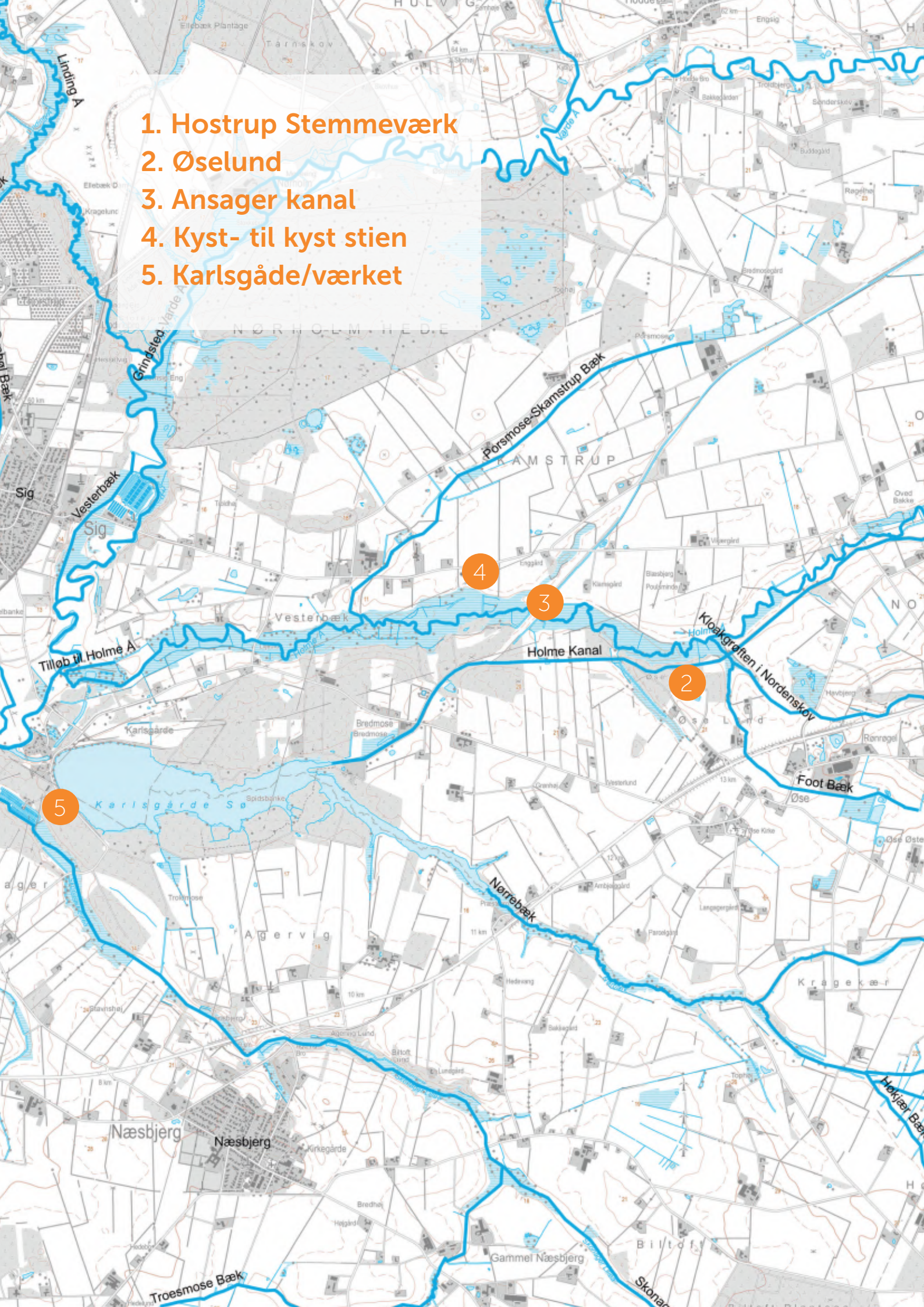
GENOPRETNING AF HOLME Å

Vi
i NATUREN

Naturen er vores styrke og kilde til store oplevelser.
Gå selv på opdagelse i naturen, pas på den og del den med
andre. Sammen fortæller vi verden om vores natur -
#viinaturen www.viinaturen.dk

-
1. Hostrup Stemmeværk
2. Øselund
3. Ansager kanal
4. Kyst- til kyst stien
5. Karlsgåde/værket
- The map shows a network of waterways and land parcels. The highlighted locations are: 1. Hostrup Stemmeværk (top left), 2. Øselund (middle right), 3. Ansager kanal (center), 4. Kyst- til kyst stien (center), and 5. Karlsgåde/værket (bottom left). The map includes labels for various geographical features such as 'Linding A', 'Vesterbæk', 'Holme Kanal', 'Karlsgårde Sø', 'Nørrebæk', and 'Næsbjerg'.

HISTORIEN OM KARLSGÅRDE

Som et led i Danmarks industrialisering fra midten af 1800-tallet til anden halvdel af 1900-tallet bredte elektrificeringen sig i hele landet. I årene 1919 til 1921 etableredes i den forbindelse Karlsgårde Elværk og Karlsgårde Sø for at sikre Vestjylland vekselstrøm, som var en helt grundlæggende og afgørende faktor for udvikling af samfundet. I starten af 1900-tallet blev der oprettet mange små jævnstrømsværker i de mindre byer på landet.

Karlsgårdeværket

Karlsgårdeværket, som er et vanddrevet højspændingsværk, blev opført i et fællesskab mellem Sydvestjysk Andels Elektricitetsforsyning og Esbjerg Elektricitetsværk. Gennem en cirka 7 km lang kanal ledtes vandet fra Holme Å til den opstemmede Karlsgårde Sø. Herved skabtes et fald på 10 meter til værkets to turbiner, der hver ydede 500 hestekræfter og samlet havde en gennemsnitlig årsproduktion på 1,2 millioner kilowatttimer.

Langt størstedelen af vandet, der tidligere flød i Holme Å, blev ledt til Karlsgårde Sø for at skabe el til lokalområdet, hvilket havde store naturmæssige omkostninger.

Under Anden Verdenskrig blev Karlsgårdeværket udvidet med en tredje turbine. En nyudgravet kanal på omkring 10 kilometer, Ansager Kanalen, førte vandet fra Varde Å igennem værkets nye turbine, der kunne yde 1500 hestekræfter. Efter denne udvidelse var Karlsgårdeværket landets næststørste vanddrevne elværk.

Bevaringsværdig bygning

Kraftværket er opført i jernbetonskeletkonstruktion med udmurede tavle. Det består af en maskinal og et treetages fordeler- og transformatorår samt et stemmeværk og en generatortilbygning fra 1945.

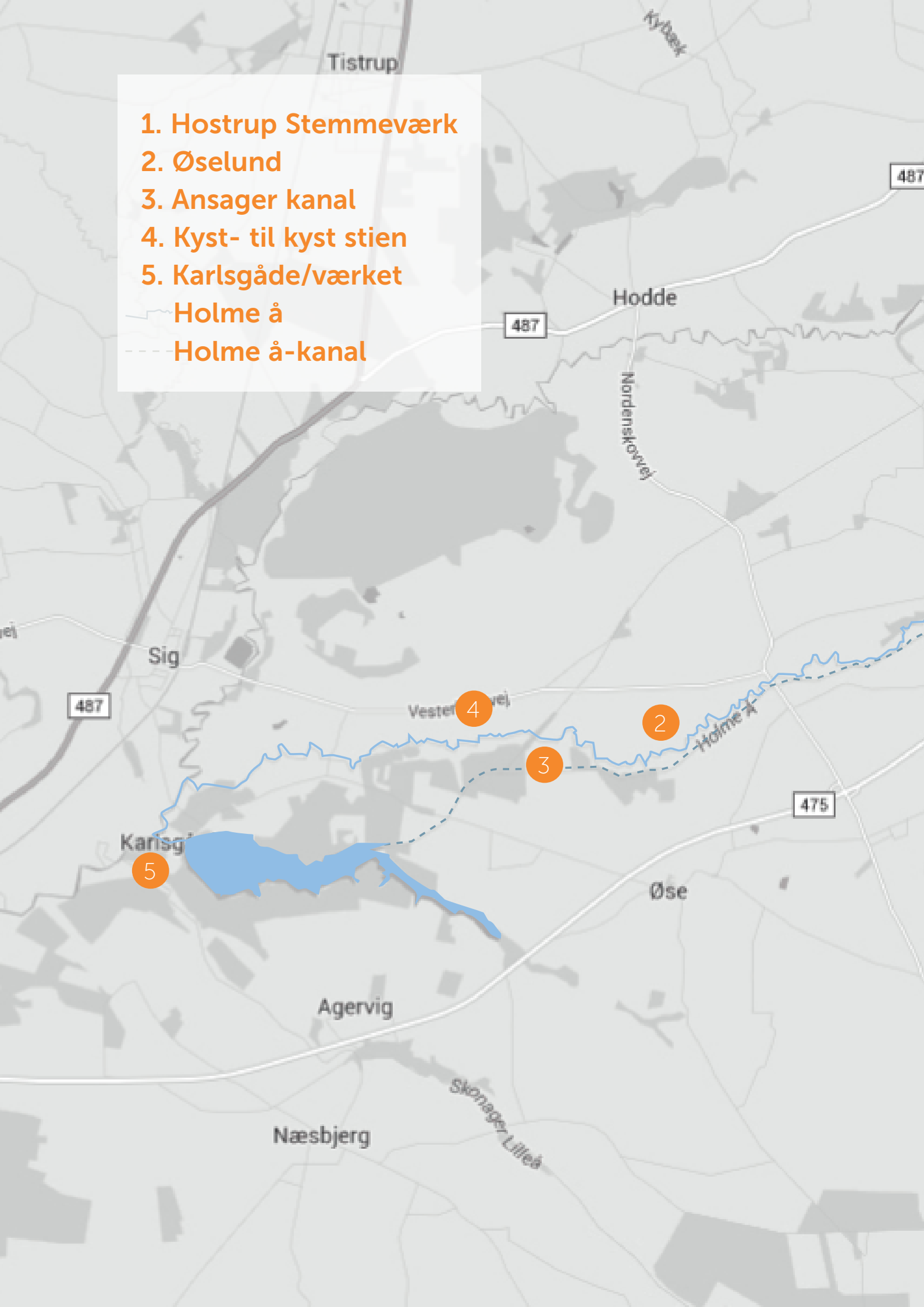
Af datidens funktionalistiske arkitekter blev anlægget betragtet som forbilledligt. Udgangspunktet for den anvendte konstruktion er den amerikanske såkaldte daglysfabrik, der blev udviklet i årene omkring år 1900, og Karlsgårde-værket blev dermed en af de første bygninger af denne konstruktion i Danmark.

Karlsgårdeværket ejes i dag af Syd Energi, og de tre turbiner har indtil 2012 produceret elektricitet. Værket er fredet, og i værkets fordelingstårn findes en udstilling om værkets historie.

Værkets fremtid

Fordi værket ikke længere forsyner lokalområdet med elektricitet, åbner der sig en lang række nye muligheder for dets fremtid.

Syd Energi ønsker at renovere værket både udvendigt og indvendigt, ligesom der er planer om at opdatere den nuværende udstilling om datidens elforsyning, der befinder sig i værket. Syd Energi overvejer desuden, hvilken rolle bygningen som helhed skal have fremadrettet, så den bedst muligt kan understøtte formidling af Karlsgårdeværkets historie samt de aktiviteter, området indbyder til. Beliggenheden muliggør nogle spændende og naturskønne rammer om fremtidig formidlingsvirksomhed i bred forstand.

-
1. Hostrup Stemmeværk
 2. Øselund
 3. Ansager kanal
 4. Kyst- til kyst stien
 5. Karlsgåde/værket
- Holme å
- - - Holme å-kanal

Karlsgåde

Agervig

Næsbjerg

Skovager-Lilleå

Hodde

Nordenskovvej

Øse

Vesteløsevej

Sig

Tistrup

Kydæk

GENOPRETNING AF HOLME Å

Holme Å er en del af Varde Å-systemet. I løbet af de seneste år er der investeret mange millioner i at genoprette Varde Å-systemet til gavn for snæblen, laksen og åens øvrige flora og fauna.

Holme Å har sit udspring ved Bække og løber 41 kilometer vestpå indtil sammenløbet med Varde Å syd for Sig. Holme Å er relativt ureguleret på det meste af forløbet med ekstensiv udnyttelse af de å-nære arealer. Åen og ådalen har stor rekreativ værdi, både gennem lystfiskeri, men i særdeleshed på grund af kyst-til-kyst stien, der på lange stræk forløber i ådalen.

Vandet forsvinder

De nederste 12 kilometer af Holme Å før udløbet i Varde Å er desværre langt fra at være i en optimal miljøstand, hvilket skyldes, at vandet fra åen ved Hostrup stemmewærk ledes over i Holme Kanal og videre til Karlsgårde Sø. Holme Å efterlades derfor med meget begrænset vandføring, og Holme Å er gennem tiden blevet reduceret fra en bredde på fem meter til mindre end en meter.

Stemmewærket og kanalen blev konstrueret i 1921 i forbindelse med etableringen af Karlsgårde vandkraftværk. Driften på kraftværket er nu indstillet, hvorfor kanalens oprindelige formål er væk. Varde Kommune ønsker derfor at genoprette den nederste del af Holme Å.

Genskabelse af Holme Å

Restaureringsprojektet vil betyde at vandet føres tilbage til Holme Å, som udvides til at have de oprindelige dimensioner, som åen havde inden reguleringsprojektet i 1921. Der vil blive udlagt gydegrus for at opnå en væsentlig bedre selvrensende effekt, og gydepladserne vil danne grundlag for selv-reproducerende bestande af laks og ørred i Holme Å.

Søen i Øselund

Holme Kanal nedlægges, undtaget i Øselund området, hvor kanalen vil blive bevaret som en langstrakt sø.

Restaureringsprojektet vil genskabe det originale og sammenhængende Varde Å system, som det var, før Karlsgårde Vandkraftværk blev etableret.

Laksen vender tilbage

Med en fuld tilbageførsel af vandet til Holme Å, vil der blive skabt tilgængelighed for laksefisk og andre vandrende fiskearter til en 40 kilometer lang strækning af Danmark bedste fiskevand, ligesom projektet vil skabe en generel øget biodiversitet i området og bidrage til gunstige betingelser for prioriterede arter.

1.

HOSTRUP STEMMEVÆRK

Hostrup Stemmeværk og Holme kanal blev konstrueret i 1925 i forbindelse med etableringen af Karlsgårde Vandkraftværk.

Indtil opførelsen af Hostrup Stemmeværk i 1921 var denne del af Holme Å den mest lakserige af hele Varde Å-systemet. Efter konstruktionen af kanalen, der leder vandet fra Holme Å over i Holme Kanal, er laksebestanden mindsket markant.

Ved Hostrup Stemmeværket er det desuden meget synligt, hvordan Holme Kanal og Karlsgårdeværket har ændret Holme Å. Åen går fra en naturlig bredde opstrøms på cirka 6-8 meter til en biting på kun 0,5-1 meter, medens 95 % af vandet fra åen fortsætter i Holme Kanal.

Fremtidens Hostrup Stemmeværk

Varde Kommune ønsker fremadrettet at anlægge et kano-anløb og ydermere at skabe et rekreativt område med bålplads, hytte og overnatningsmuligheder i form af shelter. Hele området vil være en god base til læring i naturfag, fysik og historie med emner som landskabsudvikling, mennesker og natur.

Vidnesbyrd om menneskets indgriben i naturen

Hostrup stemmeværk er, sammen med selve Karlsgårdeværket og –søen, det mest synlige sted, der viser menneskets indgreb i naturen for snart 100 år siden. Baggrunden bag drivkraften for etableringen af stemmeværket og kraftværket var behovet for at skabe udvikling af lokalsamfundet i form af elektrificering. Dette behov dækkes i dag dog af andre kilder til elektricitet, hvorfor det nu igen er naturen, der med sine kræfter skal drive området. Stedet har en kulturhistorisk værdi, da det er her vandet blev ledt ind til Karlsgårde Sø og dermed værket. Kanalen er gravet med håndkraft af lokale og folk, som blev sendt hertil fra Esbjerg og omegn for at anlægge den nye kanal.

Vi **bevæger** os i naturen

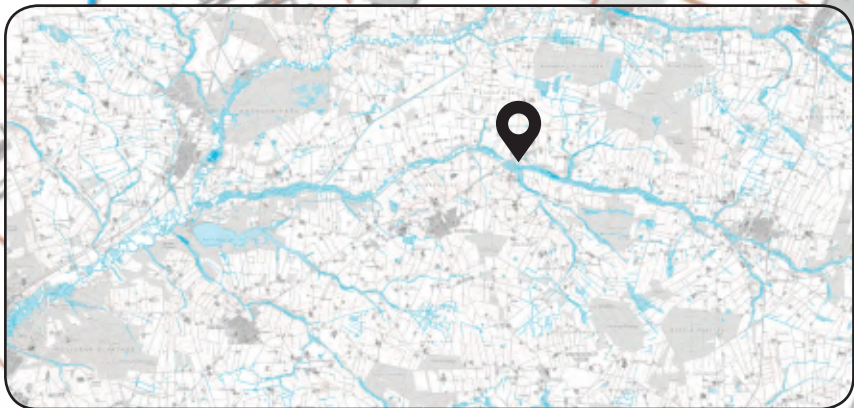
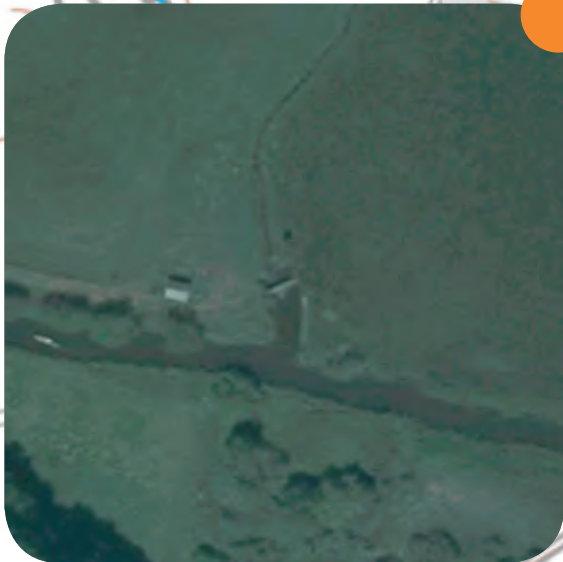
Vi **kokkerer** i naturen

Vi **overnatter** i naturen

På oversigtsbilledet ses det tydeligt, hvordan vandet forsvinder fra Holme Å og løber videre i Holme Kanal, hvor det ledes til Karlsgårde Sø.

2.

ØSELUND

Når vandet føres fra Holme Kanal tilbage i Holme Å, tørlægges en stor del af kanalen. I området omkring Øselund ønsker Varde Kommune dog at bevare kanalen som en langstrakt sø.

Området ved Øselund er karakteriseret ved en bred ådal med frodige engarealer, der støder op til åen.

Øselund har som noget særligt for Vestjylland en smuk bøge- og egeskov. Skoven bruges meget af de lokale til gåture og leg.

Naturpleje i Øselund

Ved Øselund vil der som en del af projektet blive lagt vægt på naturpleje. Fokus vil være på at genskabe den lysåbne dal med frodige enge. Plejen vil bestå i rydning af det eksisterende pile- og kratopvækst med efterfølgende ekstensiv afgræsning med kvæg. Ved nogle engarealer vil der ligeledes være mulighed for høslæt.

Batterierne skal lades op ved Øselund

Visionen for Øselund er at anlægge et rekreativt område med madpakkehus, borde/bænke så borgerne i endnu højere grad kan gøre brug af området. Desuden foreslås det,

at der skabes en lille ø midt i den genetablerede Holme Å, hvor der kan placeres et par udsigtsbænke eller en lille hytte. Her skal der være rig mulighed for at lade sine batterier op i naturen.

På cykeltur i den gamle Holme Kanal

Ved Øselund skal det gamle kanaltracé udnyttes ved at tørlægge dette og omdanne det til en vandre- eller cykelsti. Når man cykler på bunden af kanalen kan man fremover mærke historiens vingesus og få en fornemmelse for, hvor stort et arbejde, det har krævet af udgrave kanalen ved håndkraft. En cykelsti i den gamle kanal er formidling af naturhistorien midt i naturen.

Vi **lader op** i naturen

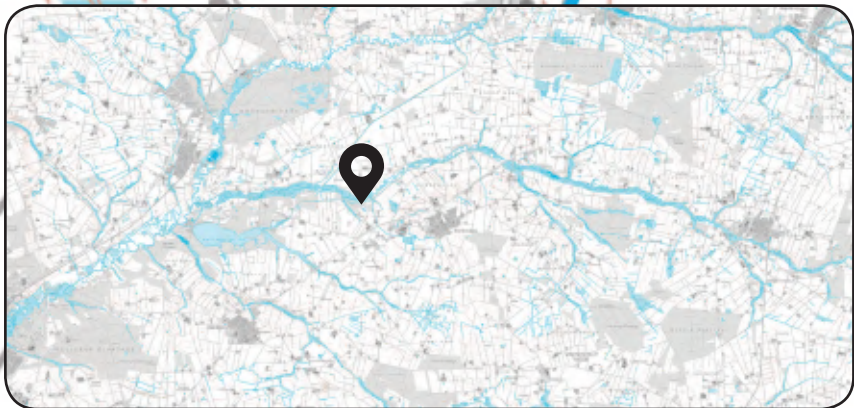
Vi **vandrer** i naturen

Vi **kigger på stjerner** i naturen

Ved Øselund kan man opleve smukke løvskovsområder, og fremtidigt planlægges det at bruge det tørlagte kanaltracé på nye og anderledes måder - fx som en cykelsti

3.

ANSAGER KANAL

Med etablering af Ansager Kanal i 1945 nåede Karlsgårdeværket indtil 1990'erne maksimal udnyttelse af vandet fra Holme og Varde Å

Under Anden Verdenskrig blev Karlsgårdeværket udvidet med en ny turbine. I forbindelse med den nye turbine, blev der udgravet en ny kanal. Vandet til den nye kanal blev taget fra Varde Å og gjorde dermed et kæmpe indhug i landskabet.

Genetablering af Varde Å ved Ansager

Varde Å dannes ved sammenløb af Grindsted Å og Ansager Å. Kort efter sammenløbet lå tidligere Ansager Stemmeværk, som førte vandet til Karlsgårde Sø gennem Ansager Kanal. I 2010 blev Ansager Kanal nedlagt og Varde Å genoprettet i et stort naturgenopretningsprojekt. Vandet fra Varde Å blev "lånt" fra 1945 og til 2012, hvor et naturgenopretningsprojekt med nedlæggelse af kanalen og retablering af Varde Ås slyngninger og fiskestryg gav nyt liv og forbedrede livsvilkår i åen.

Kanalsammenløbet Ansager-Holme

Hvor Ansager Kanal og Holme Å møder hinanden var der før en akvadukt som førte Holme Å under Ansager Kanal. I forbindelse med Varde Å's genopretning blev akvadukten fjernet, og i dag er der i et særdeles naturskønt område. Her er det oplagt at anlægge et kanaltårn, hvorfra hele familien kan nyde udsigten over sammenløbet mellem kanal og å samt det langstrakte engområde. Vi vil desuden også anlægge et rekreativt område med shelters, da stedet er knudepunkt for en række forskellige vandrestier i området.

Vi er rekreative i naturen

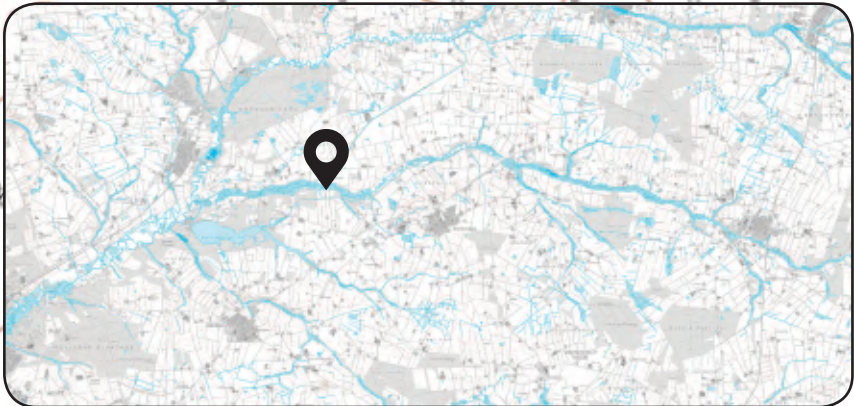
Vi er på udkig i naturen

Vi sover i naturen

Fremtidigt skal der være rig mulighed for at opleve og nyde naturen ved Ansager Kanal og Holme Å-sammenløbet. I området skal der være shelter til de mange vandrere, der benytter stierne i området

4.

KYST TIL KYST STIEN

På turen langs Holme Å kan man opleve et naturligt slynget vandløb, hvilket er en sjældenhed i Danmark

Kyst-til-Kyst Stien er 130 kilometer lang og strækker sig fra Vejle Fjord i øst til Blåvands Huk i vest. Naturstien snor sig i ådalene langs med tre åer: Vejle Å, Holme Å og Varde Å.

På vandretur tværs over Jylland

Turen langs Kyst-til-Kyst stien indbyder til vandring i små eller store etaper, alene eller i fællesskab. Undervejs er der primitive overnatningspladser, hvor vandrere kan overnatte, tænde bål og nyde stilheden i ådalen. Hvert år besøges stien af mange vandrere fra vidt forskellige lande. På turen langs Holme Å kan man opleve et naturligt slynget vandløb, hvilket er en sjældenhed i Danmark. De mange slyng giver levesteder for et varieret dyre- og planteliv, som man ikke finder i de lige vandløb. Holme Å løber gennem smukke omgivelser med enge, moser og skove.

Områdets diversitet skal sikres

Holme Å lider under den lille vandføring, som etableringen af Holme Kanal har resulteret i. Som følge af den lille vandføring, er åen meget okkerbelastet. Genopretningen af Holme Å vil bringe den "rigtige" store Holme Å tilbage til området, og vil være med til at fortsætte det vigtige arbejde med at sikre en diversitet og højere naturværdi til både glæde og gavn for naturen selv og de mange besøgende i området.

Vi træder på pedalerne i naturen

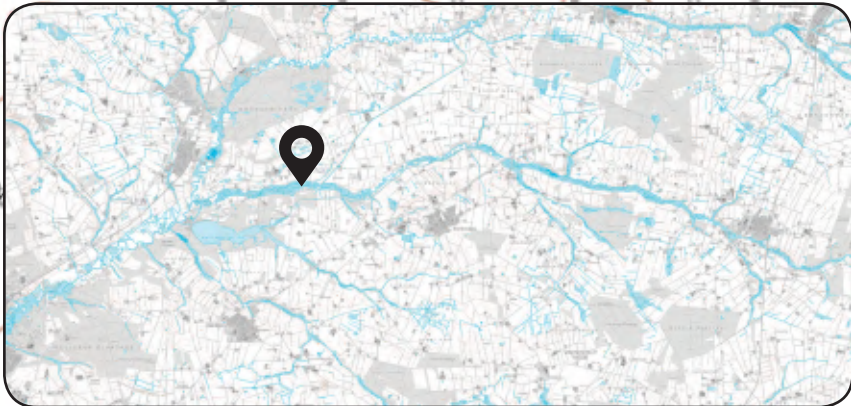
Vi vil holde udsigt i naturen

Vi lærer af og i naturen

Der er masser af skønne naturoplevelser på den 130 kilometer lange Kyst-til-Kyst Sti, der løber langs Vejle Å, Holme Å og Varde Å.

5.

OMRÅDET VED KARLSGÅRDE SØ

Karlsgårdeværket er ejet af Syd Energi, og selve bygningen er af unik arkitektonisk kvalitet og bygningen er bevaringsværdig.

Karlsgårde Sø blev skabt ved opstemning af Nørrebæk i starten af 1920'erne som led i etableringen af Karlsgårdeværket. Søen var med sine 80 hektar den største i det sydvestlige Jylland indtil genopretningen af Filsø. Søen er et yndet udflugtsmål, og området er meget naturskønt.

Kviksølvet på bunden af Karlsgårde Sø

Siden 1945 har vandet i Karlsgårde Sø været forurennet, især grundet tungmetaller fra Grindstedværkets spildevand, der er blevet tilført søen via Grindsted Å og Varde Å.

Der skabes et naturprojekt, som går ud på at overvåge og sikre, at søen forbliver i stabil tilstand. Ved realisering af Holme Å genopretningen vil de to hoved vandforsyningskilder til søen være forsvundet, hvilket fremadrettet vil øge behovet for skærpet overvågning af gennemstrømning og vandkvalitet i Karlsgårde Sø.

Karlsgårde Friluftsliv

Ved Karlsgårde Sø er der et stort ønske om at etablere en friluftsbasis, der placeres i en smuk lysning ved søen.

Basen skal danne ramme om og være udgangspunkt for friluftaktiviteter og naturoplevelser, ligesom den skal være et samlingssted med plads til både leg og aktivitet, læring og oplevelser.

Der er mulighed for at etablere en "monkeypark" med topklatring i træerne i lysningen og adgang til rekreativt område med shelters, bålplads, toilet og parkering. Der laves informationskort, der formidler området visuelt, og en digital formidling med fortællinger om stedet og søen.

Tambours Have

Ved Karlsgårde Sø finder man også Tambours Have, et 25.000 m² stort haveanlæg i særklasse anlagt i 1939 af naturskeren Gerhard Tambour. Haven er et stort tilløbsstykke, og der arbejdes til stadighed med at tilføre haven nye attraktioner, senest en Medicinhave. Næste projekt i haven er opførelsen af et Orangeri, der skal give mulighed for at huse en lang række eksotiske planter fra ind- og udland.

Vi **stresser** af i naturen

Vi **overnatter** i naturen

Vi **underviser** i naturen

Karlsgårde Sø er natur-
skønt beliggende, og
er et stort tilløbsstykke
især i sommerhalvåret.

Vi uddyber gerne - kontakt:
Direktør for Plan, Kultur og Teknik
Bent Peter Larsen
Mail: bppla@varde.dk
Telefon 79 94 65 29